

Vrijednosni papiri

Ček

- **I POJAM, EKONOMSKA ULOGA I SLIČNOSTI I RAZLIKE SA MJENICOM**
- **1. Pojam čeka**
- Svaki obligacioni odnos predstavlja određen imovinskopravni odnos koji se može, u principu, izraziti u novcu. Iz tih odnosa, ugovornog ili vanugovornog karaktera, redovno nastaju i obaveze koje se ispunjavaju predajom određene svote novca-novčane obaveze. Izvršavanje novčanih obaveza (plaćanje) vrši se, u malom obimu, predajom gotovog novca, novčanica (fiducijarnog novca). U savremenom svijetu, naročito između poslovnih subjekata, novčane obaveze se redovno izmiruju putem različitih instrumenata plaćanja, instrumenata platnog prometa. Jedan od najznačajnijih instrumenata jeste ček koji ujedno ima obilježje hartije od vrijednosti.
- Pojmovno određenje čeka zavisi od toga da li je on plativ u zemlji ili inostranstvu. Ček koji je plativ u zemlji predstavlja hartiju od vrijednosti kojom izdavalac (trasant) daje bezuslovan nalog banci (trasatu) da korisniku čeka (remitentu) isplati, po viđenju, novčanu svotu upisanu na čeku iz pokrića koje trasant ima kod trasata (banke). Radi se o formalnoj (pisanoj) ispravi sa rokom dospelosti isključivo po viđenju (a vista). Trasat, izvršilac bezuslovnog naloga (naredbe), može biti jedino banka koja vrši plaćanje iz trasantovog pokrića. Ova definicija odnosi se i na ček izdat u inostranstvu, a plativ je u BiH (loro ček), pošto je za ocjenu čekovne sposobnosti trasata mjerodavno nacionalno pravo mjesta plaćanja (ZČ, čl. 2; Ženevska konvencija, čl. 3)

- Ako je u pitanju ček koji je izdat u BiH, a plativ u inostranstvu (nostro ček), izložena definicija se mijenja u pogledu ličnosti trasata. Kod ovih čekova trasat može biti, pored banke, i drugi poslovni subjekt ili drugo lice (netrgovac) kada je to određeno zakonom zemlje u kojoj se vrši plaćanje čeka (ZČ, čl. 4, st. 2). Polazeći od pravila međunarodne konvencije, u nekim zemljama ček se može vući i na druge finansijske institucije, u toj materiji, izjednačene sa bankom, a u nekim i na netrgovce.²⁹⁴
- Ček je nalog (uput) za isplatu na ime neke već postojeće tražbine. Samim izdavanjem i predajom čeka ta se obaveza ne gasi. Dug ostaje sve dok se ček ne isplati. Kada je pušten u promet, ček samostalno cirkuliše bez ikakve veze sa poslom povodom koga je izdat. Ta veza ima samo uticaja u neposrednom odnosu između izdavaoca čeka i njegovog pribavioca, dok prema trećem savjesnom licu ček djeluje onako kako je i sačinjen dajući prava koja predviđa zakon i tekst čekovne isprave.
- I ček je jednostrana izjava volje pa se i na njega primjenjuju teorije koje su izložene kod hartija od vrijednosti. U našem pravu usvojena je teorija kreacije uz korekciju primjenom teorije pravnog privida kada se radi o čeku na donosioca (ZOO, čl. 237 i 239).

- Pored Zakona o obligacionim odnosima kao opšteg izvora, materija o čeku regulisana je posebnim zakonom (Zakon o čeku). Pošto ček spada u istu grupu hartija od vrijednosti gdje i mjenica na mnoga pitanja čekovnog prava analogno se primjenjuju pravila Zakona o mjenici kao što su pravila o: pravovaljanosti potpisa, indosamentu (osim o akceptu), avalu, plaćanju, protestu, solidarnoj odgovornosti, regresnoj svoti, višoj sili, umnožavanju, obavještanju, zastari, pravu zaloge i pridržaja, neosnovanom obogaćenju, amortizaciji i drugo (ZČ, čl. 25). Upotreba čeka regulisana je nizom propisa iz oblasti platnog prometa. U ovoj materiji izvršena je unifikacija pravila kroz tri konvencije koje su donesene 1931. godine u Ženevi (Konvencija o Jednoobrazovnom zakonu o čeku, Konvencija o regulisanju izvjesnih sukoba zakona u materiji čeka i Konvencija o čekovnim taksama).

- **2. Ekonomska uloga čeka**
- Ček predstavlja sredstvo bezgotovinskog plaćanja, instrument platnog prometa, veoma raširen i koji se sve više favorizuje. Danas je u poslovnom svijetu ček postao redovno, normalno, sredstvo plaćanja i obračuna. Njegovom upotrebom umanjuje se obim novca u opticaju pa se sa relativno manjom emisijom novčanica mogu realizovati poslovne transakcije. To jasno pokazuju primjeri zemalja gdje je ček u velikoj upotrebi.
- Ček omogućava distanciona plaćanja prostim slanjem isprava, bez korištenja gotovog novca. Različite transakcije u unutrašnjem i međunarodnom prometu obavljaju se brzo i lako bez obzira na razlike između novčanih sistema. Vršiti se internacionalizacija platnog prometa jer jedna banka isplaćuje ček za račun druge neovisno od zemlje izdanja čeka. Klirinški i drugi obračuni vrše se, po pravilu, na principu kompenzacije.

- Ček se isplaćuje iz trasantovog pokrića koje ima kod banke trasata, odnosno iz sredstava sa kojim trasant može slobodno raspolagati. Sredstva, inače, mogu poticati iz različitih izvora (gotovina, potraživanja, otvoreni kredit i dr.). Sama banka može vršiti naplate čekova tako što povjerilac, njen klijent, predaje ček, i nakon realizacije naplaćen iznos se stavlja na račun klijenta, povjerioca. Isplata putem čekova vrši se održavanje finansijske discipline, ali i povećavanje finansijskog potencijala poslovnih subjekata raznim transakcijama koje banke preduzimaju za svoje klijente, pa i angažovanjem svojih sredstava. Čekovni obračun danas je postao glavna tehnika podmirivanja računa između dužnika i povjerilaca. Samo vršenje usluga banaka po čekovima predstavlja jednu od “tradicionalnih finansijskih usluga”. Osim što se obračun vrši između banaka, on se vrši i u okviru jedne banke između korisnika računa te banke i to prostim virtumanskim obračunom (nalogom za prenos). Način i tehnika obračuna redovno se obavlja i putem određenih institucija platnog prometa čiji su položaj, prava i obaveze, kao i sam rad sa čekovima, regulisani imperativnim propisima svake zemlje.

- Sličnosti sa mjenicom Razlike sa mjenicom
- - punovažnost potpisa, rad lica bez
- ovlaštenja i prekoračenje ovlaštenja - ekonomska funkcija
- - ličnost trasata (banka)
- - pravila o razlici u novčanoj svoti na
- ispravi - pokrće kod trasata (banke)
- - ček može glasiti i na donosioca
- - indosiranje - ček dospijeva po viđenju
- - prezentacija na isplatu
- - izdavanje bjanko isprave - isključen akcept i sve što je vezano
- za akcept
- - aval, osim avala trasata - isključena intervencija
- - regres zbog neisplate, regresna
- svota i notifikacija - nije bezuslovno potreban protest za
- regres
- - protest, osim zbog neakceptiranja i
- na osnovu prepisa - nema domiciliranja
- - djelimične isplate, u načelu, nema
- - solidarna odgovornost
- - pravo zaloge i pridržaja
- - viša sila - nema kamate
- - nije dopušteno korištenje određenih
- klauzula
- - zastara
- - amortizacija isprave - u načelu, ne može se umnožavati i
- nema prepisa
- - neosnovano obogaćenje - ček se može opozvati
- - postoji tužba iz osnovnog posla

- **II BITNI I NEBITNI SAS TOJCI (ELEMENTI) ČEKA**
- **1. Bitni sastojci**
- **1.1. Uopšte o bitnim elementima**
- Ček je strogo formalna isprava koja sadrži određene sastojke bilo da se oni unose (upisuju) u ispravu ili se, po zakonu, pretpostavlja njihovo postojanje (bitni pretpostavljeni elementi). Za razliku od mjenice kod čeka nije prihvaćena teorija omisije. U momentu predaje trasatu (banci) ček mora biti potpun sa svim elementima. Razlog leži u činjenici što je ček, po zakonu, hartija od vrijednosti po viđenju, jer tako može ispuniti svoju funkciju instrumenta plaćanja.
- Bitni sastojci čeka koji se moraju upisati u ispravu prilikom izdavanja su ovi:
 - a) Oznaka u samom tekstu (slogu) isprave da je ček,
 - b) Bezuslovan uput (nalog) da se plati određena svota novca iz trasantovog pokrića,
 - c) Ime lica koje treba da plati (trasat),
 - d) Mjesto gdje treba platiti,
 - e) Mjesto i datum izdanja,
 - f) Potpis izdavaoca (trasant).

- Bitni pretpostavljeni elementi, čije se postojanje po zakonu pretpostavlja, jesu mjesto izdanja i mjesto plaćanja čeka, kao i kod mjenice. Ime remitenta je pretpostavljeni element jer ček bez oznake remitenta važi kao ček na donosioca. Dospjelost se u čeku ne određuje jer se radi o tipičnoj hartiji po viđenju. Ako bi se unijela drugačija klauzula u pogledu dospelosti, takva isprava ne vrijedi kao ček, zato što bi promijenila njegovu funkciju.

- **1.2. Pojedini bitni elementi**

- Što se tiče značenja pojedinih sastojaka, uglavnom je isto kao kod mjenice.
- a) Naziv “ček” mora biti u tekstu (slogu) isprave i na jeziku na kome je izdata isprava;
- b) Nalog (uput) za isplatu mora biti bezuslovan i glasiti na određenu svotu novca iz trasantovog pokrića koje on ima kod trasata (banke). U trenutku izdavanja čeka (ne stvaranja) trasant mora imati ovlaštenje za raspolaganje na sredstvima. Čekovno pokriće mora biti u novcu, ali ne mora biti u gotovini. Može se sastojati u novčanom potraživanju trasanta od trasata ili kreditu trasata datog trasantu. Okolnost da nema pokrića ili nema dovoljno ne povlači ništavost čeka, ali povlači trasantovu odgovornost zbog izdavanja neistinitog čeka;
- c) Trasat mora biti imenovan, a u unutrašnjem prometu i kod loro čekova to je neka banka. Već je rečeno da se u nekim zemljama dozvoljava izdavanje čeka na trgovce ili na netrgovce;

- d) Mjesto plaćanja je bitan pretpostavljeni sastojak, pa ako nije navedeno smatra se da je to mjesto koje je označeno pored trasatovog imena. Ako nije navedeno ni pored imena trasata, takva isprava neće važiti kao ček. Kod čeka nije dozvoljeno domiciliranje niti određivanje platišta pa unesene klauzule o tome neće važiti, a ček je pravovaljan;
- e) Mjesto izdanja čeka je, takođe, bitan pretpostavljeni element. Ako nije navedeno mjesto izdanja, po zakonu, pretpostavlja se da je to mjesto koje je navedeno pored potpisa trasanta. Kada i tu nije navedeno mjesto, odnosno ne može se pretpostaviti koje je mjesto izdanja čeka, takva isprava ne vrijedi kao ček.
- Za datum izdanja čeka važi sve što je rečeno za ovaj sastojak kod mjenice. Naravno, jednako vrijedi i za potpis izdavaoca (trasanta).
- U poslovnoj praksi štampaju se čekovni blanketi (formulari) i u vidu knjižica predaju poslovnim subjektima, što znatno olakšava korištenje čeka. Na blanketu su već odštampani neki bitni elementi (naziv čeka, безусловna naredba za isplatu čekovne svote, a nekada i ime trasata i mjesto plaćanja), dok su za druge elemente ostavljene prazne rubrike u koje trasant unosi odgovarajući sadržaj.

- **2. Nebitni sastojci**
- Nebitni (fakultativni) sastojci čeka su određene klauzule (odredbe) koje se upisuju od strane nekog lica u čekovnopравnom poslu, kao i kod mjenice. Za razliku od mjenice, neke od tih klauzula mogu se upisivati u čekovnu ispravu, dok je upisivanje drugih nedopušteno. Navešćemo uporedo dozvoljene i nedozvoljene klauzule kod čeka.

- Dopuštene klauzule sa značenjem kao kod mjenice Nedopuštene klauzule kod čeka
- - klauzula “po naredbi” - klauzula o akceptu
- - klauzula “ne po naredbi” (rekta) - klauzula o kamatama
- - klauzula “bez protesta” - klauzula o domiciliranju
- - klauzula “bez obaveze” - klauzula o platištu
- - klauzula “sa izvještajem” ili “bez izvještaja” - klauzula o neodgovornosti trasanta
- - klauzula o broju čekovnih primjeraka
- - klauzula o moneti (efektivnosti)
- - klauzula o deviznom kursu osim kod nostro čekova
- - klauzula “za obračun”

- Najčešće klauzule kod čeka su “po naredbi”, “za obračun” te klauzula o moneti i deviznom kursu, kod međunarodnih plaćanja. Ako se u čekovnu ispravu unese (upiše) neka od nedopuštenih klauzula, tada se smatra da ona nije napisana, a takav ček je punovažan. U pojedinim zemljama dozvoljeno je unošenje, pod određenim uslovima, nekih od tih klauzula (o akceptu u vidu certificiranja ili viziranja čeka, o domiciliranju i dr.).

- **III ČEKOVNE RADNJE**

- **1. Uopšte o čekovnim radnjama**

- U čekovnom pravu, kao i u mjeničnom, postoje osnovne radnje i radnje za očuvanje i ostvarivanje prava iz čeka. S obzirom na funkciju i prirodu čeka osnovna obilježja radnji kod ove hartije od vrijednosti su:
 - a) Kod čeka ne postoje neke radnje poznate u mjeničnom pravu. Ne postoji radnja akceptiranja čeka niti intervencija;
 - b) Kod čeka postoji radnja opozivanja (opoziv čeka) nepoznata u mjeničnom pravu;
 - c) Ostale čekovne radnje (aval, protest, prezentacija i dr.) specifične su u odnosu na iste radnje u mjeničnom pravu, prvenstveno zbog nepostojanja akcepta;
 - d) Izdavanje čeka, ali bez pokrića, povlači imovinskopravnu, administrativnopravnu i krivičnopravnu odgovornost.

- Osnovne čekovne radnje su: izdavanje, prenos, aval, isplata, opoziv i umnožavanje čeka, ali samo u određenim slučajevima. Kao radnje za očuvanje i ostvarivanje čekovnih prava pojavljuju se: protest, regres, obezbjeđenje čekovnog potraživanja, amortizacija i čekovne tužbe.
- Već je rečeno da u našem pravu nema akceptiranja čeka pa odredba o akceptiranju stavljena na ček smatra se kao da nije napisana. Isto rješenje stoji i u međunarodnoj konvenciji o čeku. Akceptiranje čeka, smatra se, u suprotnosti je sa prirodom čeka koji predstavlja nalog za plaćanje po viđenju, te predočavanje čeka na isplatu ima za cilj plaćanje, a ne akcept. U nizu zemalja prihvaćeno je takvo rješenje. Međutim, u nekim zemljama postoje određene radnje (upisi na čeku) trasata koje imaju pravno značenje isto kao i akcept (certificiranje čeka u SAD) ili samo predstavljaju konstataciju da postoji pokriće u momentu izdavanja čeka, bez preuzimanja obaveze da će ček biti isplaćen u trenutku prezentacije na plaćanje (viziranje čeka u Francuskoj i Italiji).

- Zakon o čeku, kao i Ženevska konvencija o čeku, ne poznaje intervenciju kao čekovnopравnu radnju. Ima shvatanja u pravnoj teoriji da je intervencija kod čeka prihvatljiva i moguća pošto je njen cilj olakšanje isplate čeka, ali samo kao spontana intervencija. Navode se i mogući slučajevi: banka kao intervenijent isplati ček vučen na nju, a koji nema pokriće ili kada jedna banka (banka-intervenijent) isplati ček koji je vučen na drugu banku (banku-trasata). Iz ovih, kao i drugih razloga, predlaže se uvođenje ustanove intervencije kod čeka.

- Čekovne radnje mogu se preduzimati lično ili preko punomoćnika. Svaki učesnik u čekovnom poslu može ovlastiti poslovno sposobno lice da u njegovo ime i za njegov račun izvrši neku radnju. Odnos punomoćstva je građanskopravne prirode. Za punomoćstvo kod čeka važi sve što je rečeno za punomoćstvo u mjeničnom pravu pa i u pogledu prekoračenja ovlaštenja i neovlaštenog potpisivanja u svojstvu zastupnika (*falsus procurator*).

- **2. Izdavanje čeka**

- Pitanje čekovne sposobnosti riješeno je kao i kod mjenice. Aktivnu čekovnu sposobnost, sposobnost biti povjerilac po čeku, ima svako lice koje posjeduje pravnu sposobnost. Pasivnu čekovnu sposobnost, sposobnost biti dužnik po čeku pa izdati ili prenijeti ček, ima svako lice koje posjeduje poslovnu sposobnost. Pravna i poslovna sposobnost kod čeka cijeni se prema pravilima građanskog prava.
- Ček se može izdati samo na banku kod koje trasant ima pokriće sa kojim može raspolagati putem čeka, na osnovu prethodnog izričitog ili prećutnog sporazuma sa trasatom-bankom. Ugovor između komitenta banke (trasanta) i banke (trasata) predstavlja pravnu osnovu čekovnopravnog odnosa i naziva se ugovorom o čeku. Njime su regulisana prava i obaveze ugovornih stranaka po osnovu izdavanja i isplate čeka. Ugovor o čeku (čekovni ugovor) može biti i sastavni dio jednog opšteg (generalnog) ugovora između komitenta i banke kojim se regulišu otvaranje žiro i deviznog računa, kao i isplate po tim računima. Ranije je već rečeno da po čekovima plativim izvan naše zemlje (nostro čekovi) u ulozi trasata može biti, osim banke, i drugo lice (trgovac ili netrgovac) zavisno od prava (zakona) zemlje mjesta plaćanja čeka.

- Zakon polazi od toga da pokriće za cjelokupnu čekovnu svotu mora biti u trenutku izdavanja čeka. Da li u momentu potpisivanja i sastavljanja čeka ili u trenutku predaje čeka trasatu (banci)? Polazeći od prihvaćene teorije kreacije da je predaja hartije od vrijednosti završni akt jednostrane izjave volje izdavaoca, pokriće trasanta kod trasata mora postojati u trenutku predaje čeka, a ne već prilikom sastavljanja i potpisivanja čeka.
- Pokriće se mora sastojati u novcu: u gotovini ili u novčanom potraživanju trasanta prema trasatu ili u otvorenom kreditu koji je banka trasat otvorila izdavaocu čeka. Ne može se sastojati, kao kod mjenice, u stvarima (robi) ili u trgovačkim efektima. Pokriće mora biti “raspoloživo”, da sa njim trasant može raspolagati putem čeka na osnovu ugovora o čeku. Kada se radi o pokriću u novčanoj tražbini, onda ta tražbina mora biti izvjesna, utuživa i likvidna

- Nedostatak pokrića ne povlači ništavost čeka, odnosno “punovažnost isprave kao čeka ne dolazi u pitanje” (čl. 3 Konvencije o čeku). Smatra se da pokriće nije bitan sastojak čeka, a pored toga, predviđene su odgovarajuće sankcije u slučaju da trasant nema uopšte ili nema dovoljno pokrića u momentu predaje čeka trasatu. Izdavanje čeka bez pokrića povlači trasantovu: administrativnopravnu odgovornost za prekršaj u iznosu od 10% do 20% od nepokrivene čekovne svote, zatim imovinskopravnu odgovornost korisniku čeka u vidu naknade potpune štete (prosta plus izgubljena dobit), i najzad, krivičnopravnu odgovornost zbog krivičnog djela izdavanja i stavljanja u promet čeka bez pokrića, ako je znao da nema pokrića. U određenim slučajevima sankcionišu se i radnje trasanta kojima nakon izdavanja čeka vrši blokiranje pokrića i onemogućava isplatu čekovne svote. I u drugim zemljama oštro se kažnjava izdavanje čeka bez pokrića; ono predstavlja krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti (npr. prevara, izdavanje lažnih čekova i sl.).
- U trenutku izdavanja ček mora biti popunjen jer nije usvojena teorija omisije. Izdavanje čeka bez datuma ili sa neistinitim datumom povlači administrativnopravnu odgovornost trasanta za prekršaj (2-10%, a odgovorno lice 1-5%, sve od čekovne svote). Čekovni formular može imati više kopija koje se dostavljaju učesnicima u čekovnom poslu (primjerak za banku, izvještaj o isplati, izvještaj o uplati).

- Moguće je izdati vlastiti (sopstveni) trasirani ček samo ako glasi na ime ili po naredbi. U tom slučaju, trasant i trasat su isto lice: banka koja ima više filijala, pa jedna filijala vuče ček na drugu. Ne vrijedi ček na donosioca u kome su trasant i trasat isto lice (ZČ, čl. 8).
- Ček trasiran po sopstvenoj naredbi postoji onda kada su trasant i remitent isto lice. U suštini, njime komitent banke (trasant) povlači gotov novac sa svoga računa koji ima kod određene banke.

- **3. Prenos čeka**
- **3.1. Uopšte o prenosu čeka**
- Ček je negocijabilna hartija od vrijednosti čiji način prenosa zavisi od toga kako je određen korisnik čeka (remitent). Inače, ček može glasiti na ime, po naredbi, na donosioca i alternativno. Ček na ime (nominativni, rekta ček) postoji onda kada je uz ime korisnika upisana i klauzula “ne po naredbi” (rekta odredba). Ako je pored imena remitenta unesena klauzula “po naredbi”, takav ček glasi po naredbi. Međutim, ček je po naredbi i ako u ispravi nije upisana takva klauzula (samo stoji “platite N.N.”). Ček je na donosioca ako je unesena klauzula “platite donosiocu” ili “platite na donosioca” ili ako nije uopšte navedeno ime remitenta, jer je to zakonska pretpostavka (ZČ, čl. 8). Alternativnim čekom se naziva onaj ček kod koga je remitent označen alternativno (“platite N.N ili donosiocu”).
- Ček se, kao i mjenica, prenosi indosamentom, cesijom i prostom predajom (traditio). Pošto je kratak rok važenja, u praksi se ček rijetko prenosi pa ova radnja nema ono značenje kao kod mjenice.

- **3.2. Prenos indosamentom**

- Prenos indosamentom kod čeka je nešto naglašeniji nego kod mjenice. Pored čeka po naredbi, indosamentom se prenosi i ček na ime, ne i na donosioca. Za ček na ime, isto kao za dionicu i obveznicu na ime, ne vrijedi opšte pravilo hartije od vrijednosti da se prenose isključivo cesijom. Ovaj izuzetak unesen je da bi se pojačala cirkulaciona moć tih hartija od vrijednosti pojednostavljenjem prenosa.
- Pravila mjeničnog prava o indosamentu, uglavnom, važe za ček i Zakon o čeku na to izričito upućuje (čl. 26). Indosament i kod čeka mora biti bezuslovan i glasiti na cijelu čekovnu svotu. Svaki uslov smatra se kao da nije napisan, a djelimičan indosament (na dio čekovne svote) je ništavan. Ako ček glasi na ime ili po naredbi, pa se na poleđini upiše izjava “na donosioca”, takav indosament važi kao bjanko indosament (ZČ, čl. 11). Ček se može indosirati i na trasanta i na ranijeg indosanta (povratni indosament).

- Razlike u odnosu na mjenicu ogledaju se, naročito, u sljedećem: ništav je trasatov indosament jer banka ne može prenositi ček; indosament na trasata (banku) ima pravni značaj priznanice o isplati čekovne svote; ako bilo ko osim trasata stavi svoj potpis na poleđini čeka koji glasi na donosioca bez izjave o indosamentu, po zakonu, taj odgovara kao trasantov avalista; nema bjanko indosamenta kod čeka na donosioca; ne postoji založni300 i indosament poslije dospelosti jer ček dospijeva po viđenju i ne može imati funkciju instrumenta kredita. Ček na donosioca može se samo punim indosamentom pretvoriti u ček na ime ili u ček po naredbi (vinkulacija čeka).
- Sposobnost čeka za prenos putem indosamenta može se isključiti upisivanjem klauzule “ne po naredbi” (rekta indosament). Indosant može zabraniti prenos čeka i u tom slučaju ne odgovara licima na koja ček kasnije bude indosiran, kao kod mjenice.
- Alternativni ček, gdje je remitent alternativno određen, takođe se može indosirati. Time se u krug lica odgovornih po ovom čeku uvode indosanti i avalisti, čime se pojačava povjerenje i povećava cirkulaciona moć čeka.
- Zakon o čeku ne sadrži odredbe o datiranju indosamenta i u tom smislu postoji praznina. Prema pravilima Ženevske konvencije o čeku, indosament učinjen po isteku roka za prezentaciju čeka na isplatu ili poslije protesta ima pravna dejstva obične cesije građanskog prava. Ako je indosament učinjen prije tih rokova, pa i kada nije datiran, on važi i proizvodi čekovnoppravna dejstva.

- **3.3. Prenos čeka cesijom**

- Cesijom se samo prenose čekovi kod kojih je pored imena remitenta upisana klauzula “ne po naredbi” (nominatni, rekta čekovi). Takvi čekovi su veoma rijetki i mogu se prenositi putem cesije čija su pravna dejstva i forma kao kod mjenice.

- **3.4. Prenos čeka predajom**

- Na ovaj način se prenosi ček koji glasi na donosioca. Prenos se vrši iz ruke u ruku “prostom predajom” (ZČ, čl. 10, st. 1). Prednost je u lakom i brzom prenosu, bez formalnosti, a prenosilac nije preuzeo nikakvu čekovnu odgovornost. No, kasniji pribavilac takvog čeka preuzima rizik neisplate, krađe, gubitka čeka.
- Međunarodna pravila su usvojila definitivnu formu čeka na donosioca. Ako je izdat prvobitno na donosioca, on se kasnije ne može pretvoriti u ček na ime ili po naredbi. Iz ranijih izlaganja o indosamentu vidi se da takvo rješenje ne prihvata Zakon o čeku. Prema međunarodnoj konvenciji, pitanje “neprenosivosti” čeka prepušteno je nacionalnim pravima. U tom smislu, neke zemlje unijele su pravilo o “neprenosivosti” (non transferable) čeka pa on može biti isplaćen samo imaocu čeka koji ga je primio sa takvom klauzulom.

- **4. Aval (jemstvo)**

- Aval je čekovnopravno jemstvo kojim neko garantuje svojim potpisom na čeku da će čekovna svota biti isplaćena, u cijelosti ili djelimično. Zbog toga što iz funkcije čeka proizlazi njegova kratka cirkulacija i što se isplaćuje iz pokrića trasanta koje mora postojati u času izdavanja, aval kod čeka se rijetko koristi.
- Aval može dati svako poslovno sposobno lice (pasivna čekovnopravna sposobnost) uključujući i lica koja su već potpisala ček (indosanti, trašant, avalist), osim trasata. Trasatov aval nema čekovnopravno dejstvo (ZČ, čl. 26). Trasatov aval, u suštini, značio bi akcept koji nije dopušten kod čeka. Aval se može dati za trasanta i za nekog indosanta. Daje se upisivanjem odgovarajuće izjave na licu ili alonžu čekovne isprave, ali može i samim potpisom avaliste. Za razliku od mjenice, sam potpis na poleđini čeka koji glasi na donosioca znači aval za trasanta (kod ove vrste čeka ne postoji bjanko indosament). Forma i pravna dejstva avala kod čeka su isti kao u mjeničnom pravu. Odgovornost avaliste je neposredna, samostalna i solidarna sa položajem onoga za koga je dao aval.

- **5. Isplata čeka**

- Ček je hartija od vrijednosti koja dospijeva i plativa je po viđenju. Imalac može ček podnijeti trasatu na isplatu istog dana kada je i izdan. S obzirom na to da je ček sredstvo plaćanja, a ne kreditiranja, zakon nije prepustio isključivo volji korisnika čeka da on odlučuje kada će se ček isplatiti. Imalac čeka je obavezan, ako hoće da naplati ček, isti podnijeti (prezentirati) trasatu na isplatu u zakonom utvrđenim rokovima. Rokovi u kojima se prezentacija na isplatu mora izvršiti su sljedeći:
 - a) Osam dana, ako je mjesto izdanja i mjesto plaćanja isto i u našoj zemlji;
 - b) Petnaest dana, ako su to različita mjesta, ali su u našoj zemlji;
 - c) Dvadeset dana, ako je ček izdat u bilo kojoj evropskoj zemlji;
 - d) Šezdeset dana, ako je ček izdat u bilo kojoj zemlji izvan Evrope.
- Prednji rokovi važe za čekove koji se isplaćuju u našoj zemlji. Nije dozvoljeno ugovaranje drugih rokova. Izuzetno cirkulirani ček može se podnijeti na isplatu i u roku od šest mjeseci od dana izdavanja. (ZČ, čl 15, st. 2). Ti rokovi važe i za podnošenje čekova mjerodavnoj organizaciji za obavljanje platnog prometa čiji je trasat član. Inače, rokovi se računaju od dana izdanja čeka (datiranja). Ako korisnik čeka propusti rok za prezentaciju na isplatu, takav ček postaje “prejudiciran” i povjerilac gubi regresna prava. Po zakonu, imalac ima pravo podnijeti i takav ček na isplatu, a banka (trasat) obavezna je izvršiti isplatu čeka, ako nije opozvan i ako nema drugačijeg ugovora sa trasantom (ZČ, čl. 18).

- Trasat (banka) vrši isplatu čeka, ali prije nego što to učini, dužan je provjeriti ček i ovlaštenje lica koje ga prezentira (verifikacija čeka i prava titulara). Provjera se odnosi na: sadržinu čeka, regularnost lanca indosamenata, da li postoji preinačenje čeka, brisanje i druge činjenice koje bi ukazivale na moguće falsifikovanje, te potpis trasanta (prema deponovanom potpisu kod banke) i ovlaštenje lica da primi čekovnu svotu. Trasat nije dužan da provjerava potpise indosanata. Trasat može prihvatiti ček, odbiti ili zatražiti da se ček uskladi sa zakonom, ako je to moguće.

- Isplata čeka može se vršiti na različite načine: a) plaćanje u gotovini, ako nije predviđeno plaćanje na drugi način (“samo za obračun”), b) uplatom čekovne svote u korist računa korisnika čeka, ako je on saglasan, c) prenosom čekovne svote sa računa trasanta u korist računa korisnika čeka (kod obračunskih čekova), d) putem kompenzacije i e) predajom korisniku drugog čeka. Plaćanje u gotovom (koristi se obrazac gotovinskog čeka) vrši se kod plaćanja licima koja nemaju otvorene račune (podizanje novca za plate, dnevnice i druga plaćanja obaveza u skladu sa propisima). Ako se ovaj ček koristi za bezgotovinska plaćanja, onda se on precrtava dvjema paralelnim linijama (bariranje gotovinskog čeka). Uplata čekovne svote u korist računa remitenta, u suštini, predstavlja prenos sa jednog na drugi račun. Najčešće se koristi prenos čekovne svote sa računa trasanta (dužnika po nekom ugovoru) u korist računa imaoca čeka (povjerioca iz ugovora). Prenos se vrši putem obračunskog (virmanskog) čeka na kome stoji klauzula “samo za obračun”. Obračunski ček je, po zakonu, konačna forma čeka jer se klauzula “samo za obračun” ne može opozvati (ZČ, čl. 21, st. 3). Isplata kompenzacijom može doći u obzir ukoliko su se stekli ovi uslovi: potpisnik čeka (trasant, indosant, avalista) stekao je tražbinu prema korisniku čeka (remitentu, indosataru) u trenutku prezentacije čeka na isplatu; tražbine su istorodne, dospjele i likvidne i stavljen je zahtjev za kompenzaciju. Smatra se da trasat (banka) ne može istaći prigovor kompenzacije. Isplata čeka se može vršiti predajom drugog čeka koji se vuče na drugu banku, ako su korisnik čeka i trasat sa tim saglasni.

- Čekovna svota se, u pravilu, isplaćuje u cijelosti. Korisnik čeka nije dužan, kao što je dužan imalac mjenice, primiti djelimičnu isplatu, ali to može učiniti. Kad isplati ček, trasat ima pravo zahtijevati predaju čeka, kao i da se na ispravi konstatuje da je ček isplaćen. U slučaju djelimične isplate, može tražiti upis na čekovnoj ispravi, kao i posebnu priznanicu na djelimično isplaćeni iznos (ZČ, čl. 19).
- Pravno dejstvo isplate čeka je isto kao i kod mjenice. Ako je trasat isplatio cijelu čekovnu svotu, prestaju obaveze svih čekovnih dužnika. Kod djelimične isplate obaveza prestaje u iznosu koji je trasat isplatio. Za ostatak čekovne svote solidarno odgovaraju potpisnici čeka. I kada čekovnu svotu isplati trasant, prestaju obaveze ostalih regresnih dužnika. Trasant mora isplatiti cijelu čekovnu svotu, a ne može vršiti djelimičnu isplatu.
- Ako trasat odbije isplatu čeka koji je blagovremeno podnesen na isplatu, odbijanje treba da se konstatuje protestom, pa korisnik čeka isplatu može tražiti od trasanta i ostalih čekovnih potpisnika. Dalje, ostvarivanje prava, ako ne dođe do isplate čeka, vrši odgovarajućim pravnim radnjama (podizanjem tužbe).

- **6. Opozivanje čeka**

- Opozivanje čeka je radnja nepoznata u mjeničnom pravu. Opozivom trasant povlači svoj nalog (uput), odnosno zabranjuje trasatu da isplati čekovnu svotu iz njegovog pokrića korisniku čeka. Opoziv čeka može izvršiti isključivo trasant (izdavalac) pod zakonom predviđenim uslovima. Kod opoziva čeka treba razlikovati dva slučaja:
- a) Opozivanje čeka prije roka određenog za njegovu prezentaciju na isplatu. U ovom roku može se opozvati ček koji glasi na ime i ček po naredbi, dok se ček na donosioca ne može opozvati i
- b) Opozivanje čeka nakon proteka roka za njegovu prezentaciju na isplatu (ZČ, čl. 18). Svaki ček, pa i ček na donosioca, može se opozvati poslije proteka roka za prezentaciju.

- Opoziv čeka može biti opšti ili generalni i pojedinačni ili individualni. Isplatu čeka poslije proteka roka za njegovu prezentaciju na isplatu trasant može zabraniti putem opšteg ili pojedinačnog opoziva. Opšti opoziv obično se utvrđuje kao odredba generalnog ugovora o otvaranju čekovnog računa ili depozita zaključenog između banke i njenog komitenta. Njome se unaprijed stipuliše zabrana isplate svih čekova komitenta (trasanta) koje on vuče na banku trasata, a kojima je protekao rok za prezentaciju. Pojedinačni opoziv se odnosi na zabranu isplate svakog pojedinog čeka posebno. Opoziv čeka prije roka određenog za prezentaciju (ček na ime i po naredbi) vrši se pojedinačnim opozivom. Ako trasat isplati ček nakon opoziva (zabrane), takva isplata ne ide na teret trasantovog pokrića.

- Po proteku roka za prezentaciju čeka na isplatu, ako ček nije opozvan, trasat je u obavezi da izvrši isplatu čekovne svote. Ta obaveza postoji prema trasantu je građanskopravne prirode, a ne čekovnopravne, jer trasat nije potpisnik čeka. Obaveza trasata prema korisniku čeka ne postoji, između njih nema pravnog odnosa, pa korisnik i ne može zahtijevati isplatu čeka. Trasant može odgovarati za prouzrokovanje štete korisniku čeka, ako bi raspolagao pokrićem (u obimu čekovne svote) i nakon isteka roka za prezentaciju, a nije pravovaljano opozvao ček (ZČ, čl. 18).

• **7. Protest**

- I kod čeka postoji čekovnoppravna radnja podizanje protesta radi očuvanja regresnih prava. U odnosu na mjenicu, uži je krug razloga zbog kojih se može podignuti protest pošto nema akceptiranja čeka. Protest se može podignuti zbog: odbijanja isplate ili djelimične isplate, odbijanja obračuna, odnosno prenosa sa računa trasanta u korist računa imaoca čeka (kod obračunskog ili bariranog čeka), odbijanja isplate protestnih troškova, odbijanja isplate u naznačenoj valuti te perkvizicioni protest imaoca duplikata čeka (ne i kopije) radi pribavljanja originala.
- Odbijanje isplate može se utvrditi na tri načina: putem javne isprave (protest zbog neisplate), potpisanom i datiranom izjavom trasata na čeku kojom odbija isplatu i datiranom potvrdom obračunske ustanove kojom se utvrđuje da je ček bio podnesen na vrijeme i da nije namiren (ZČ, čl. 21). Protest zbog neisplate, uključujući i izjavu na čeku i potvrdu obračunske ustanove, mora biti učinjen prije nego što protekne rok za prezentaciju čeka na isplatu. Ako je ček podnesen na isplatu posljednjeg dana roka određenog za prezentaciju, pa ne bude isplaćen, protest se može podići još samo prvog radnog dana koji dolazi. Korisnik čeka koji ni toga dana ne podigne protest gubi pravo na regres prema ostalim potpisnicima čeka.
- U pogledu forme protesta, sudske nadležnosti i postupka vrijede pravila mjeničnog prava. I sama izjava trasata na čeku kojom odbija isplatu mora biti upisana u registar protesta uz odgovarajući upis na čeku ili njegovom alonžu (ZČ, čl. 19).
- Korisnik čeka može biti oslobođen obaveze na podizanje protesta ako je u ispravi upisana klauzula “bez troškova” ili “bez protesta”. Klauzulu mogu upisati trasant, indosant ili avalist sa pravnim dejstvima kao i kod mjenice. Pravila mjeničnog prava o notifikaciji (obavještavanju) primjenjuju se i kod čeka (ZČ, čl. 26).

- **8. Regres**

- Prema Zakonu o čeku, "imalac čeka može vršiti regres protiv indosanata, trasanta i avalista ako bude odbijena isplata čeka koji je podnesen na vrijeme" (čl. 22). Uslov za to jeste blagovremeno podizanje protesta ili konstatacija o neisplati čeka na drugi način (izjava trasata na čeku ili potvrda obračunske ustanove).
- Odgovornost potpisnika u čekovnom poslu uglavnom je ista kao i kod mjenice. Svi oni odgovaraju korisniku čeka samostalno i solidarno. Bez obzira na nevažnost potpisa drugih lica iz materijalnih razloga potpisnik na čekovnoj ispravi samostalno odgovara. Potpisom se stvara samostalan čekovni odnos koji je nezavisan od drugih učesnika. Solidarna odgovornost se sastoji u tome što korisnik čeka može zahtijevati isplatu od čekovnih dužnika, bilo pojedinačno, od više njih ili svih zajedno, i nije dužan držati se reda kojim su oni potpisivali čekovnu ispravu. Regresni dužnici (trasant, indosanti, avalisti) ne dijele između sebe teret isplaćene čekovne obaveze (kao što je pravilo u građanskom pravu), nego jednostavno cijelu obavezu prevaljuju (prebacuju) jedan na drugog. Ko plati, regresira se u cjelini od lica čiji se potpis nalazi ispred njegovog potpisa. Inače, regresni zahtjev obuhvata čekovnu svotu, zateznu kamatu od dospelosti i troškove.
- U čekovnom pravu naročita je odgovornost trasanta, izdavaoca čeka. Kao tvorac čeka (bezuslovnog naloga) za isplatu iz njegovog pokrića, trasant "odgovara za isplatu" svakom korisniku čeka (ZC, čl. 9). On se te odgovornosti ne može osloboditi ni na koji način jer svaka odredba u čekovnoj ispravi kojom bi se trasant oslobađao odgovornosti za isplatu smatra se da nije napisana. Njegova odgovornost prestaje kad ček isplati trasat (banka) ili on u regresnom postupku ili kad potraživanje, po čekovnom pravu, zastari. Prestankom čekovne odgovornosti ne znači da prestaje njegova odgovornost po građanskom pravu (može uslijediti tužba iz osnovnog posla).
- Što se tiče odgovornosti trasata (banke), i ona je specifična kod čeka. Osnovno pravilo čekovnog prava jeste da se obaveza i odgovornost zasnivaju potpisom na čekovnoj ispravi. Pošto trasatovog potpisa nema (isključen akcept), njegova obaveza prema trasantu nije čekovnopravne nego građanskopravne prirode (obaveza iz ugovora). Nasuprot tome, između trasata (banke) i korisnika čeka (remitenta, indosatara) nema, uopšte, pravnog odnosa, pa prema tome nema ni obaveze niti odgovornosti trasata prema korisniku čeka. Jedino su čekovnopravne prirode odnosi između: trasanta i korisnika čeka, indosanata i avalista i korisnika čeka te međusobni odnosi između regresnih dužnika.

- **9. Umnožavanje čeka**

- Pravni saobraćaj sa čekovima, kao i sa mjenicom, u nekim slučajevima zahtijeva umnožavanje čeka kako bi se ubrzala i olakšala njegova cirkulacija. Pri tome važe sljedeća pravila: nije dopušteno umnožavanje čekova u unutrašnjem pravnom prometu; dopušteno je umnožavanje čekova izdatih u zemlji, a plativih u inostranstvu (nostro čekovi) pod uslovom da glase na ime ili po naredbi; ček na donosioca ne može se uopšte umnožavati (ZČ, čl. 23). Kada se ček umnožava, u slogu svakog primjerka mora se staviti njegov tekući broj, u protivnom, svaki primjerak vrijedi kao poseban ček. Inače, na sve ostalo primjenjuju se pravila o umnožavanju mjenice (ZČ, čl. 26).
- Čekovno pravo ne poznaje ustanovu prepisa čeka kao hartije od vrijednosti. Obični prepisi (kopije) mogu se praviti i imaju pravnu snagu običnog dokaznog sredstva.

- **IV OSTALE ČEKOVNE RADNJE**
- **1. Amortizacija čeka**
- Razlozi za amortizaciju čeka su isti kao i kod mjenice pa se pravila mjeničnog prava u svemu primjenjuju (ZČ, čl. 26), kao i procesna pravila Zakona o vanparničnom postupku. Međutim, na terenu prava problem se postavlja kod čekova na donosioca pošto je gotovo nemoguće podnijeti sudu valjan dokaz o identifikaciji takvog čeka. Problem je tim veći što savjesni pribavilac čeka na donosioca, koji je ček stekao kada je on izašao iz ruke izdavaoca ili ranijeg imaoca čeka i bez njegove volje, primjenom teorije pravnog privida postaje zakoniti imalac čeka i stiče pravo potraživanja upisano u čekovnu ispravu (ZOO, čl. 239).
- **2. Obezbjedenje potraživanja**
- Obezbjedenje čekovnog potraživanja može biti, kao i u mjeničnom pravu, putem zaloge i pridržaja (retencije), bez obzira na samostalnu i solidarnu odgovornost svakog potpisnika. Ako je zalog konstituisan pismenom izjavom, postoji privilegovan položaj povjerioca. Na pravo zaloge i pridržaja kod čeka primjenjuju se pravila mjeničnog prava (ZČ, čl. 26).

- **3. Tužbe kod čeka**

- Korisnik čeka zaštitu svojih prava može ostvariti tužbom. Zavisno od pravnog osnova zaštite i prema kome su usmjerene, postoje tri vrste tužbi: regresna tužba koja je čekovnoppravna tužba jer ima osnov u čekovnom odnosu, tužba iz osnovnog posla i tužba zbog neosnovanog obogaćenja, koje su građanskopravnog karaktera jer se pravni osnov za njihovo podizanje nalazi izvan čekovnog odnosa (odnos na bazi koga je izdat ili prenesen ček, odnosno pravni osnov je u neopravdanom obogaćenju).
- a) Regresna tužba je čekovna tužba koja se podiže kada su provedene sve radnje, naprijed izložene, ali je izostala naplata čekovne svote. Podiže se protiv regresnih dužnika uključujući i trasanta;

- b) Tužba iz osnovnog posla je redovna građanska (parnična) tužba čiji je pravni osnov, kao što je rečeno, u poslu koji je bio razlog izdavanja ili prenosa čeka. Primjer: za isporučenu robu iz ugovora o prodaji kupac izdaje prodavcu ček na iznos prodajne cijene. Osnovni posao je ugovor o prodaji, temelj izdavanja čeka. Prodavac može postupiti dvojako: prvo, da kao korisnik čeka preduzme sve radnje radi očuvanja regresnih prava prema indosantima (ako je bilo prenosa) i trasantu (kupcu) i naplatu zahtijeva regresnom tužbom i drugo, da kupca tuži za izvršenje ugovora o prodaji, za naplatu ugovorene cijene, za što mu stoji na raspolaganju tužba iz osnovnog posla.
- Razlog za postojanje tužbe iz osnovnog posla je u tome što, za razliku od mjenice ček nije potpuno apstraktni pravni posao i hartija od vrijednosti pa se održava veza između čekovnog posla i osnovnog posla. Zakon o čeku nije predvidio rješenje, kao u nekim drugim zemljama, da korisnik čeka zadržava svoja prava iz čeka prema trasantu i kada nije podigao protest (izgubio regresna prava prema indosantima i avalistima). Da bi zaštitio korisnika čeka, zakon je dao mogućnost korištenja ove tužbe u dvije situacije: a) umjesto regresne tužbe koju korisnik čeka neće da koristi i b) kada je ček postao prejudiciran ili su prava iz čeka zastarjela po čekovnom pravu.

- Za podizanje tužbe iz osnovnog posla moraju biti ispunjeni određeni uslovi: da sporazumom sa trasantom ili indosantom korištenje ove tužbe nije isključeno i da je korisnik čeka vratio čekovnu ispravu licu protiv koga podiže tužbu. Korisnik čeka tužbu može podići samo protiv trasanta i svog neposrednog indosanta (pasivno legitimisana lica). Dakle, tužba se može podići protiv lica sa kojim je korisnik čeka (remitent, indosatar) zaključio neki pravni posao pa traži izvršenje obaveze, odnosno povodom koga je došlo do prenosa čeka. U slučaju da se tužba podiže kada je nastalo prejudiciranje čeka ili su zastarjela čekovna prava, od iznosa potraživanja odbija se iznos na ime štete koju je korisnik čeka prouzrokovao drugoj strani zbog toga što je dopustio da ček postane prejudiciran (ZČ, čl. 25);
- c) Tužba zbog neosnovanog obogaćenja je takođe građanskopravna tužba. I u čekovnom pravu može doći do neosnovanog obogaćenja, da trasant ili indosant nešto ostvare, a zauzvrat ne učine odgovarajuću protučinidbu. Osim toga, njihove se obaveze po čeku mogu ugasiti ili da je protekao rok za ostvarivanje čekovnih prava ili je nastupila zastara. U takvoj situaciji oni su se neopravdano obogatili pa je korisniku prava data mogućnost zaštite ovom tužbom.
- Važno je istaći da se tužba zbog neosnovanog obogaćenja podiže u slučaju kada nema mjesta tužbi iz osnovnog posla (ZČ, čl. 25). Ne postoji mogućnost kumulacije zahtjeva. Korisniku čeka, prvo, stoji na raspolaganju tužba iz osnovnog posla, pa ako nisu ispunjeni uslovi za njeno podizanje, tada može istaći tužbu zbog neosnovanog obogaćenja (sticanja bez osnova).

- **4. Delikti u čekovnom pravu**

- Da bi se sačuvalo povjerenje u ček, Zakon o čeku, kao i zakoni drugih zemalja, predviđa sankcije za neke čekovne radnje. Sankcije su imovinskopravne prirode u vidu naknade štete, zatim administrativnopravne u obliku prekršaja i krivičnopravne jer određena postupanja u čekovnom poslu mogu predstavljati krivično djelo.
- Najteža inkriminisana radnja jeste izdavanje čeka bez pokrića za koju je zapriječena kazna za prekršaj (10-20% od nepokrivene svote), a predstavlja i krivično djelo izdavanja i stavljanja u promet čeka bez pokrića. Za prekršaj se kažnjavaju i ove radnje: trasiranje čeka bez datuma ili sa neistinitim datumom; preuzimanje, prenos i isplata takvog čeka; trasiranje čeka na drugo lice, a ne na banku; poništaj opšteg ili posebnog precrtaja na bariranom čeku, kao i pretvaranje posebnog u opšti precrtaj.

- **V VRSTE ČEKOVA**
- **1. Kriteriji podjele**
- U savremenom platnom prometu cirkulišu čekovi sa različitim nazivima i sa specijalnim namjenama za koje vrijede i posebne tehnike, naročito bankarske. Bankarska tehnika renomiranih banaka daje značajnu karakteristiku vršenju “tradicionalnih finansijskih usluga” gdje značajno mjesto ima ček, kao instrument plaćanja. Uobičajeno je da se čekovi razvrstavaju prema: oznaci korisnika čeka, namjeni čeka i garancijama da će ček biti isplaćen.
- Prema oznaci korisnika čeka, postoje ove vrste čekova: ček na ime, ček po naredbi, ček na donosioca i alternativni ček, o čemu je bilo ranije riječi.
- Prema garancijama, upisima na čekovnoj ispravi da će ček biti isplaćen iz pokrića razlikuju se: neakceptirani ček, akceptirani ček, certificirani i vizirani ček. Ova podjela je važna sa stanovišta komparativnih pravnih sistema.
- Prema namjeni i specijalnim tehnikama koje se primjenjuju, postoje ovi čekovi: isplatni, obračunski, barirani, cirkulacioni, putnički i dokumentarni ček o kojima slijede izlaganja.

- Kada su u ulozi trasanta i trasata banke, ali različite, takav ček se naziva bankarskim čekom. Banka trasant vuče ček na banku trasata, bilo da se radi o plaćanjima u unutrašnjem ili međunarodnom prometu. Sa stanovišta međunarodnih plaćanja, kada se mjesto izdavanja i mjesto plaćanja nalaze u različitim državama, bankarski čekovi se mogu podijeliti na loro i nostro čekove.
- Loro čekovi su bankarski čekovi koje inostrana banka vuče na domaću banku. Mjesto izdavanja čeka je u stranoj, a mjesto plaćanja u domaćoj zemlji. Nostro čekovi su bankarski čekovi koje domaća banka vuče na stranu banku. Njihovo mjesto izdavanja je u domaćoj zemlji, a mjesto isplate u stranoj. Banke posebno vode evidencije po ovim čekovima radi kontrole ulaska i izlaska deviza, odnosno kontrole i uravnoteženja platnog prometa sa inostranstvom. Za te čekove mogu važiti i različita pravila, što je već izloženo (ko može biti trasat, umnožavanje čeka).

- **2. Osnovne vrste čekova prema namjeni**
- **2.1. Isplatni (gotovinski, blagajnički) ček**
- Naziva se tako jer se njime čekovna svota isplaćuje korisniku čeka u gotovom novcu, na blagajni banke trasata. Čekovni iznos se podiže sa računa trasanta iz pokrića i isplaćuje licu koje nema računa kod banke ili samom trasantu, ako je označen kao korisnik čeka.

- **2.2. Obračunski (virmanski) ček**

- Ček koji se ne može isplatiti u gotovom novcu. Kada je trasant ili korisnik čeka na prednjoj strani upisao klauzulu “samo za obračun”, time je pravno zabranio banci trasatu da ček isplati u gotovom novcu (ZČ, čl. 21). Isplata čeka se vrši samo putem obračuna prenosom čekovne svote sa računa trasanta na račun remitenta, odnosno indosatara. Obračun se može vršiti sa bankom trasatom ili licem koje ima svoj račun kod trasata ili sa licem koje nema račun kod banke trasata, nego kod druge banke članice obračunske ustanove u mjestu plaćanja.³⁰³ Obračun se dalje može vršiti sa drugim bankama gdje korisnik čeka ima račun, na osnovu međusobnih bankarskih prenosa.
- Forma obračunskog čeka je konačna i ne može se opozvati. Kada je izdat u toj formi, on se kasnije ne može pretvoriti u isplatan ček. Ako bi trasat, pored zabrane, isplatio ček u gotovom novcu, odgovaraće za prouzrokovanu štetu najviše do iznosa čekovne svote (ograničeni iznos naknade štete).
- Ček na donosioca, kao i svaka hartija na donosioca, uvijek nosi određen rizik da se pojavi u rukama savjesnog sticatelja, iako je mimo volje trasanta pušten u promet (ukraden). Tehnika obračuna i prenosa virmanskog čeka umanjuje taj rizik pa se u teoriji smatra da je to bio jedan od pravnih razloga nastanka ove vrste čeka.

- **2.3. Precrtani (barirani) ček**

- Ček koji korisnik može naplatiti samo preko banke (ZČ, čl. 20). Barirani se ček ne isplaćuje imaocu neposredno, nego nekoj banci za njegov račun. Na ovom su čeku povučene dvije paralelne linije dijagonalno. Odatle mu i naziv (barrer - precrtati). Precrtavanje na poledini nema pravnog dejstva. Ukršteno precrtavanje bi značilo poništavanje. Pravo na precrtavanje čeka ima trasant i svaki imalac čeka.
- Precrtavanje može biti opšte i posebno (ZČ, čl. 20). Opšte precrtavanje (ček sa opštim precrtajem) je kad se između paralelnih crta ne upiše ništa ili se upiše "preko banke". Ovako precrtan ček može njegov imalac naplatiti od trasata preko ma koje banke koja u naplati služi kao posrednik. Posebno je precrtavanje (ček sa posebnim precrtajem) kad se između crta upiše naziv neke banke. U tom slučaju, može samo ta banka, kao posrednik, naplatiti ček (ZČ, čl. 20). Opšti se precrtaj može pretvoriti u posebni, a obratno ne. Nije dozvoljeno ni brisanje precrtaja, ni brisanje banke upisane u posebnom precrtaju. Građanskopravna sankcija brisanja je u tome da se smatra kao da nije ni prebrisan, dakle ček i dalje važi kao precrtani. Pored toga, predviđena je i novčana kazna. Ako trasat i pored precrtaja isplati ček imaocu, a ne banci, odgovoran je za štetu koja bi time bila prouzrokovana do visine čekovne svote.

- Barirani se ček obično izdaje kad se želi da zna kome je ček isplaćen. Tada banka preko koje se ček isplaćuje legitimije lice kome je ček isplaćen i upisuje u posebnu knjigu. Nadalje se barirani ček često upotrebljava kad je korisnik čeka klijent banke i želi da mu se čekovna svota isplati preko te banke na njegov račun, a izdavalac čeka nema pokrića kod te banke. Izdavalac vuče ček na svoju banku kod koje ima pokriće, a u precrtaj upisuje naziv banke čiji je klijent korisnik čeka.
- Bariranim čekom vrše se međusobna plaćanja preko banaka slično kao i virmanskim. Kad banka dobije barirani ček, najprije zadužuje račun trasantov, pa onda odobrava račun korisnika čeka za iznos čeka, ako su oba klijenti banke. Ili, doznačuje čekovni iznos korisnikovoj banci koja je navedena u čeku. U nekim slučajevima banka odobrava čekovni iznos računu podnosioca čeka i bez provjeravanja ima li sredstava na računu izdavaoca čeka. To znači da ovi barirani čekovi imaju prednost pred ostalim virmanskim čekovima.

- Kao što se vidi, postoji velika sličnost između bariranog i virmanskog čeka, jer se na kraju i barirani ček, bez naročite napomene o obračunu, likvidira putem obračuna među bankama. I jedan i drugi ne mogu se naplatiti neposredno, nego preko banke.
- Barirani je ček novijeg datuma. U zapadnim zemljama se mnogo koristi. Dobra mu je strana što se smanjuje upotreba gotovog novca, jer se vrši obračunavanje i prebijanje na osnovu ovih čekova između banaka. Nadalje, u slučaju nestanka takvog čeka, nema opasnosti da će ga neovlašteno lice naplatiti.

- **2.4. Cirkulacioni (cirkularni) ček**

- Ovu vrstu čeka izdaje banka trasant korisniku čeka (komitentu) koji ima kod nje pokriće i tim čekom poziva (naređuje) sve svoje filijale, kao i banke korespondente, da isplate ček. Uočljiva je razlika između ovog i ostalih vrsta čekova.
- Kod cirkulacionog čeka sama banka trasat, kod koje neko ima pokriće, upućuje poziv na plaćanje svojim filijalama (sebi), kao i svojim korespondentima u korist baš onoga lica koje kod nje ima pokriće. Umjesto da lice koje ima pokriće kod banke vuče na nju ček, ovdje je druga situacija: sama ta banka (depozitar) izdaje ček u korist lica koje kod nje ima pokriće (deponenta) upućujući to lice da se za naplatu čeka obrati svim njenim filijalama, njoj samoj ili njenim korespondentima. Ovdje izgleda kao da trasat postaje trasant, a trasant remitent. Korisnik cirkulacionog čeka je onaj ko ima čekovni račun kod banke izdavaoca tog čeka ili ko položi banci iznos na koji glasi cirkulacioni ček. Korisnik čeka može biti i lice na koje se cirkulacioni ček indosira (indosatar) jer se radi o čeku po naredbi. Upravo ekonomski cilj izdavanja ovih čekova jeste da se njihovim indosiranjem obavljaju određena plaćanja iz drugih poslovnih transakcija.
- Uloga cirkulacionog čeka je velika jer gotovo da se izjednačuje sa novcem (fiducijarnim novcem). Umjesto da nosi gotovinu (novčanice) poslovan čovjek nosi cirkulacioni ček koji isplaćuju filijale banke i njene poslovne veze (korespondenti) kod kojih može izvršiti unovčavanje čeka. S druge strane, taj ček može indosirati i time izmiriti obavezu prema indosataru. Korisnik cirkulacionog čeka prilikom naplate nije ograničen na određeno mjesto i određenu banku, nego ček može naplatiti u svakom mjestu gdje izdavalac (banka) ima svoju poslovnu jedinicu ili poslovnu vezu. Cirkulacioni ček se može prezentirati na naplatu kroz šest mjeseci od dana izdanja (ZČ, čl. 12).

- **2.5. Putnički ček**

- Varijanta cirkulacionog čeka kojim se plaćaju usluge u putničkom i turističkom prometu. Te čekove izdaju banke, turističke agencije ili putnički biro i u korist remitenta, koji tim čekom vrši plaćanje usluga, odnosno čekovna svota se isplaćuje korisniku čeka na koga je on prenesen, indosamentom. Redovno glase na ime i na okrugle cifre. Praksa je u uporednim pravnim sistemima da je prenos (indosiranje) ove vrste čekova ograničen. Poslovni subjekti koji prime ove čekove ne mogu više indosirati, vršiti druga plaćanja svojih obaveza.
- Izdavanje ovih čekova počele su američke banke u korist turista radi plaćanja troškova usluga. Ako isprave sadrže sve elemente koji se traže zakonom, predstavljaju ček i potpadaju pod režim čekovnog prava. U mnogim zemljama, ova vrsta čeka nije dovoljno regulisana, pa čak postoje mišljenja da putnički ček i ne predstavlja ček u pravom smislu te riječi. Neovisno od toga, on je u širokoj primjeni u međunarodnom turizmu. Zbog nedostatka potrebne regulative značajan izvor predstavlja bankarska praksa koja se primjenjuje u pojedinim zemljama. Pored elemenata koje inače sadrži svaki ček, u putnički ček se obično upisuje vrijeme važenja, podaci o putnoj ispravi korisnika, kao i uobičajene klauzule o nalogu za isplatu čekovne svote.

- **2.6. Ček za potrošački kredit**

- Izdaje banka koja je odobrila kredit određenom licu, pri čemu je ista banka i trasat. Korisnik čeka može izvršiti plaćanje za kupovinu određene robe što je, obično, navedeno na poledini čeka. Vrijeme važenja čeka je takođe određeno. Ček za potrošački kredit predstavlja varijantu bariranog čeka. U novije vrijeme ova vrsta čeka zamijenjena je kreditnim pismom kod kupovine uz “otvoreni” kredit.

- **2.7. Dokumentovani (dokumentarni) ček**

- Ovaj ček ima izvjesne sličnosti sa dokumentarnim akreditivom. Pri prezentaciji na isplatu remitent mora podnijeti na uvid određena dokumenta koja su naznačena u čeku. Radi se o robnim dokumentima (tovarni list, faktura, konosman) iz kojih se može vidjeti da je korisnik čeka izvršio određene obaveze. Pravno posmatrano, ova vrsta čeka sadrži uslov za realizaciju čekovnih prava, a on se sastoji u prethodnom izvršenju određenih radnji od strane korisnika (isporuka stvari).
- Pored dokumentarnog čeka koji se naročito koristi u Francuskoj, postoje i druge vrste čekova poznate u nekim zemljama. Tu se, prije svega, misli na certificirani ček koji se javlja u SAD i deplasirani (vizirani) ček u Italiji. O tome je bilo riječi kod izlaganja o isključenju akceptiranja čeka u našem pravu. Kod certifikacionog čeka banka trasat potvrđuje da postoji obezbjeđenje pokrića i blokira čekovni iznos na računu trasanta. Kod viziranog čeka banka konstatuje na čeku da postoji pokriće, ali ne preuzima obavezu da blokira iznos na računu trasanta. Takva se praksa pojavila i kod nas kada su neke banke svojim klijentima na čekovnoj ispravi upisivale klauzulu “ima pokriće” bez garancije da će ono i postojati u momentu prezentacije čeka na isplatu.

- **VI ZASTARJELOST I PRESTANAK ČEKOVNOPRAVNOG ODNOSA**

- **1. Zastarjelost**

- Rokovi zastarjelosti kod čeka su kraći nego kod mjenice pošto je ček instrument plaćanja i namijenjen je da kraće cirkuliše u prometu. Ti rokovi su ovi:
 - a) Regresni zahtjevi korisnika čeka (remitenta, indosatara) prema indosantima i trasantu zastarijevaju za šest mjeseci od dana protoka roka za podnošenja čeka na isplatu;
 - b) Regresni zahtjevi indosanata jednih prema drugim, kao i indosanata prema trasantu, zastarijevaju za šest mjeseci od dana kada je indosant iskupio ček ili kada je protiv njega postupljeno kod suda radi naplate u regresnom postupku (ZČ, čl. 24).
- Kao što je više puta rečeno, trasat (banka) nije u čekovnopravnoj obavezi pa stoga korisnik čeka ne može podizati tužbu protiv njega za isplatu čeka. Stoga nema niti može biti čekovnopravne zastare potraživanja prema trasatu. Na obustavu i prekid zastare kod čeka primjenjuju se pravila mjeničnog prava (ZČ, čl. 26).
- **2. Prestanak čekovnopravnog odnosa**
- Pored isplate i zastarjelosti, čekovnopravni odnos prestaje na sve one načine na koje prestaje i mjeničnopravni odnos, sa istim značenjem i pravnim posljedicama. Pravila mjeničnog prava o nadležnosti suda i sukobu zakona takođe se primjenjuju na ček.